

Štěpán, Jan

[Agassi, Joseph. Science in flux]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1977-1978, vol. 26-27, iss. B24-25, pp. 94-95

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107389>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

(Jejich omezeným dopadem v oblasti umění, pokud jde hlavně o čas, obírá se kriticky nedávno publikovaná studie G. T. Margvelašviliho „Sjužetnoje vremja i vremja existencial“). Tbilisi 1976.)

Výběr je rozdělen do tří částí; v prvních dvou („Staré a klasické ideje prostoru“ a „Klasické a staré pojmy času“) autor výběru oddělil, jak je zjevné už z jejich titulů, texty pojednávající o prostoru od textů pojednávajících o čase. Ve své obšáhle předmluvě to zdůvodňuje tím, že v případech, kdy se o klasických a starých pojmech prostoru a času pojednává najednou, dochází k tomu, že se pojem času na úkor pojmu prostoru odbývá; tomu se chce recenzovaný výběr vyhnout, a také vyhnul. Třetí část výběru s titulem „Moderní názory na prostor a čas a jejich antipace“ už přináší materiály, pojednávající skoro důsledně o obou pojmech současně.

V první části má čtenář možnost se seznámit nejen s prvopočátky lidského povědomí o existenci prostoru a s jeho antickými koncepcemi (u Leukippa, Platóna, Aristotela, stoiků, Epikura a Lucretia; píší o nich F. M. Cornford, C. Bailey, P. Duhem a S. Sambursky) a s koncepcemi prostoru, existujícími ve středověku a v raném novověku (u Philopona, Tomáše Akvinského a jiných, jakož i u Koperníka, G. Bruna a dalších), ale také s originálními myšlenkami, jak je formulovali Descartes, H. More, Pascal, Gassendi, Newton, Locke, L. Euler, J. C. Maxwell, C. Neumann a B. Russell.

V druhé části (o klasickém a starém pojmu času) jsou výňatky z prací a studie těchto autorů: F. M. Cornford, C. Bailey, Aristoteles, S. Sambursky, Plotinos, Augustin, P. Duhem, Telesio, G. Bruno, Gassendi, I. Barrow, Newton, Locke, R. J. Boscovich, Schopenhauer, J. C. Maxwell, C. Neumann, B. Russell, H. Bergson a E. Meyerson.

Třetí část začíná Berkeleyho kritikou Newtona a diskusí mezi Leibnizem a S. Clarkem. Dále jsou zde výňatky z prací a studie těchto autorů: R. J. Boscovich, W. K. Clifford, A. Calinon, J. B. Stallo, E. Mach, H. Poincaré, Einstein, Minkowski, E. Meyerson, A. A. Robb, F. Frank, H. Reichenbach, H. P. Robertson, V. Lenzen, H. Bergson, Whitehead, D. Bohm, Gödel, Eddington, A. Grünbaum, M. Čapek, G. J. Whitrow, R. B. Lindsay, H. Margenau, Wiener a H. Weyl.

O autorovi předmluvy i výběru textů a současně vydavatel recenzované knihy Milíři Čapkoví nedávno u nás napsal M. Zigo, že je to „buržoázný historik filozofie, který nle je ani najmenej naklonený marxizmu, který naopak vyberá z dejn marxistickej filozofie niektoré epizody, keď dochádzalo vskutku k nepochopeniu filozofického významu ideí modernej prírodovedy“ (Filoz. čas. ČSAV, 1976/5, s. 790). Nelze proto očekávat, že Čapek něco ví o Engelsové filozofické anticipaci relativistickofyzikálního poznatku o závislosti prostoru a času na rychlosti pohybující se hmoty v podobě učení o prostoru a čase jako formách existence pohybující se hmoty a aby ve svém výběru publikoval příslušné výňatky z Engelsova díla. Není také divu, že tento autor nic neví o knize V. I. Sviderského „Filosofskoje značenieje prostranstvenno-vremennych predstavlenij v fizike“ (Leningrad 1956, 308 s.) a o rozsáhlém sborníku „Prostranstvo, vremja, dviženije“ (red. V. I. Kuznecov, Moskva 1971, 623 s.). Přitom by to byl velký omyl, kdyby někdo z nich chtěl tvrdit, že tyto práce nenavazují na „západní koncepcce prostoru a času“; možno konstatovat, že jsou jejich filozoficky *nejpravděvšším* pokračováním.

Odmyslíme-li si tento nedostatek, je možno souhlasit s tím, že výběr obsahuje mnoho cenných informací a přináší většinu textů, které by měl mít po ruce každý, kdo se zamýšlí nad problematikou prostoru a času.

Jan Štěpán

Joseph Agassi: *Science in Flux*, Boston Studies in the Philosophy of Science, Vol. XXVIII (Synthese Library, Vol. 80), D. Reidel, Dordrecht (Holland) – Boston (U. S. A.) 1975, 554 s.

Tento Agassioho soubor prací, seřazených do dvaceti kapitol a patnácti příloh, je rozsáhlý; velmi detailně seznamuje čtenáře s autorovými názory na různé otázky z oblasti filozofie vědy. Přitom pouze dvě kapitoly (pět příloh) jsou původní práce, kdežto ostatní jsou přetisky starších autorových studií, statí, polemik a přednášek, publikovaných v letech 1961 až 1974.

Joseph Agassi byl původně žákem S. Huga Bergmana, který filozofoval pod vlivem díla Kantova kritika a skeptického pokračovatele Solomona Maimona. Po svém příchodu do Londýna se J. Agassi stává žákem Karla Poppa a orientuje se pod jeho vlivem převážně na otázky filozofie vědy. Recenzovaný soubor prací také

věnuje tomuto svému učiteli, známému ideologickému odpůrci veškeré marxisticko-leninské teorie, a to slovy, která jsou pro autorovu orientaci typická: „in gratitude — with admiration and dissent“. Tomu je třeba rozumět tak, že „vědecký autor“ věnuje knihu Popperovi „s obdivem k němu a současně s jistým nesouhlasem s některými jeho názory“. Tím je také výstižně charakterizován obsah celé knihy.

Jde o obhajobu popperovského falzifikacionismu a redukcionismu, tedy popperovského logicko-metodologického modelu vědy, který se neúspěšně snaží být diachronickým v protikladu ke staršímu statickému modelu logických empiriků. Současně autor s Popperem diskutuje, kdykoli dochází k závěru, že jeho učitel není v postačující míře důsledný, respektive polemizuje s těmi Popperovými názory a argumenty, o nichž se domnívá, že nejsou dostatečně přesvědčivé.

Knihla tedy představuje ve svém celku a ve své podstatě výklad stanovisek a výměnu názorů uvnitř jedné školy buržoazní filozofie vědy.

Jan Štěpán

F. C. Copleston: *Geschichte der Philosophie im Mittelalter*, Verlag C. H. Beck, München 1976, 400 s.

Dílo jednoho z předních současných historiků filozofie, londýnského profesora F. C. Coplestona (je znám jako autor velkých sedmisvazkových dějin filozofie *A History of Philosophy*, které vycházely v Londýně v 50. letech, a jako autor řady studií, mj. monografie o Tomáši Akvinském), se nám dostalo do rukou v německém překladu Wilhelma Bluma (anglický originál s titulem *A History of Medieval Philosophy* vyšel v Londýně 1972). Je pojato jako příručka a především tak může sloužit; zároveň ale je originální syntézou autorova studia dané látky. V knize proto nenacházíme jen kapitoly, povinné pro výklad o středověké filozofii západní Evropy, ale i obecněji koncipované pasáže, v nichž autor podává svůj výklad středověkého myšlení jako celku. Hned v úvodním výkladu (*Einführung*) je čtenář upozorňován na kontinuitu středověké filozofie s filozofií antickou, renesanční a novověkou (a ovšem rovněž na obtíže s periodizací těchto epoch) a na zvláštnosti středověké filozofie, spjaté s náboženským a teologickým myšlením zvláštním způsobem, jež se Copleston snaží uchopit a vyložit. Obecným problémem je věnován rovněž závěr výkladu (*Epilog*). Tyto úvodní a závěrečné pasáže můžeme označit jako zasvěcenou a zaujatou apologii středověku a středověkého způsobu myšlení a zároveň jako metodologický návod ke studiu této látky, k tomu, jak číst středověkého filozofa. Zmíněným souvislostem s antickou filozofií jsou pak věnovány stať 2. kapitoly (*Christliches Denken in der Antiken Welt*), které objasňují, jak vyšli z antiky a co znamenali pro středověk řeční otcové, Augustinus a posléze raní křesťanští novoplatonikové a aristotelikové (Pseudodionysios Areopagita, Boethius). Poslední kapitola vlastního výkladu, zabývající se Mikulášem z Cusy, můžeme pak považovat za výraz Coplestonovy snahy doložit kontinuitu středověkého a renesančního myšlení: Cusana, myslítele poloviny 15. století, chápe a podává jako autora středověkého i renesančního zárodek.

Látka je rozdělena do těchto úseků: *Christliches Denken in der Antiken Welt*. Das frühe Mittelalter, Anselm und Abaelard, Die Schulen des 12. Jahrhunderts, Die Philosophie des Islam. Die Philosophie der Juden. Dreizehntes Jahrhundert: Universitäten und Übersetzungen, Bonaventura, Albert der Große und Thomas von Aquin, Aristotelismus und die Fakultät der Künste in Paris, Duns Scotus. Das vierzehnte Jahrhundert: Spekulative Mystik, Politische Philosophie — Marsilius von Padua, Nicolaus von Cusa. Autor se tedy nezabývá jen jednotlivými postavami středověkého Západu, ale věnuje se i obecnějším a vývojově relevantním jevům a hlavně — přál dostatek místa i filozofii arabské a židovské, bez ježž znalosti by mnohé ze středověkého myšlení Evropy zůstávalo nevysvětlitelným.

Poznámky k jednotlivým kapitolám, zařazené za textem, odkazují jen někdy na další literaturu a na prameny, většinou totiž vysvětlují, doplňují a rozvádějí vlastní výklad. Dříve než celou knihu uzavře rejstřík, věcný i jmenný (neobsahuje odkazy na bibliografii) dohromady, je čtenáři na s. 367—390 dána k dispozici — opět podle kapitol uspořádaná — bibliografie, rozdělená vždy na texty a literaturu.

Němečtí recenzenti konstatují, že kniha vyplňuje mezeru, která v literaturách ně-